

The Philosophical-Religious Foundations of the School of Martyr Qassem Soleimani

Zahra Mangali¹| Abbasali Rostaminasab²| Hamidreza Alavi³| Morad Yari Dehnavi⁴

1.2.3.4. Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University, Kerman, Iran

Abstract

Martyr Soleimani exemplifies a religiously cultivated human being, from whom one can derive a model to attain a pure life (hayat-e tayyebah). The objective of this research is to identify the philosophical-religious foundations of the school of Martyr Soleimani. This study is qualitative research, utilizing content analysis methodology to achieve its aim. The research findings indicate that the philosophical-religious foundations of the school of Martyr Soleimani are as follows:

- Theological Foundation: Divine Attributes, Divine Tradition (Sunnat-e Elahi), and Belief in God.
- Worldview Foundation: The world and its characteristics.
- Anthropological Foundation: The status of humans, human characteristics, and human educability.
- Epistemological Foundation: Means of cognition.
- Axiological (Value) Foundation: Divine religion, understanding the enemy, the Revolution and the Islamic Republic of Iran system, martyrdom and its dimensions, the Iranian nation, the status of religious scholars in the Islamic Revolution, ethical values, spirituality and family, values and anti-values.
- Thanatological (Death) Foundation: Death and the afterlife.
- Foundation of Understanding Guardianship (Wilayah): Prophethood and Imamate, Guardianship of the Islamic Jurist (Wilayat-e Faqih), and the status of the Leadership.

Keywords: Philosophical-Religious Foundations, Education, School of Martyr Soleimani

مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید قاسم سلیمانی

زهرا منگالی^۱ | عباسعلی رستمی نسب^۲ | حمیدرضا علوی^۳ | مراد یاری دهنوی^۴

۱۲

سال هفتم

بهار و تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۱/۲۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۶/۱۶

صص: ۲۰۹-۱۸۵

شاپا چاپی: ۶۳۲۸-۲۵۳۸

الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

DOR: 20.1001.1.25386328.1404.7.12.7.1

چکیده

شهید حاج قاسم سلیمانی، تجسمی روشن از انسان تربیت یافته در مکتب دینی است که با تأسی از سیره و منش او می‌توان به حیات طیبه دست یافت. پژوهش حاضر با هدف شناسایی مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید سلیمانی انجام شده و از نوع تحقیقات کیفی است که در آن برای دستیابی به اهداف مورد نظر، از روش تحلیل محتوا بهره گرفته شده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مکتب شهید سلیمانی بر پایه مجموعه‌ای از مبانی فلسفی و دینی استوار است. این مبانی شامل خداشناسی با تأکید بر صفات الهی، سنت‌های الهی و خداباوری؛ دنیاشناسی با محوریت شناخت دنیا و ویژگی‌های آن؛ انسان‌شناسی با تمرکز بر جایگاه انسان، ویژگی‌های وجودی و قابلیت تربیت‌پذیری او؛ معرفت‌شناسی با بررسی ابزارهای شناخت؛ و ارزش‌شناسی که دربرگیرنده مفاهیمی چون دین الهی، دشمن‌شناسی، انقلاب اسلامی، نظام جمهوری اسلامی ایران، شهادت و ایعاد آن، ملت ایران، جایگاه علما، ارزش‌های اخلاقی، معنویت، خانواده، ارزش‌ها و ضد ارزش‌هاست. همچنین، مرگ‌شناسی با محوریت شناخت مرگ و عالم پس‌از آن و ولایت‌شناسی شامل نبوت، امامت، ولایت‌فقیه و جایگاه رهبری، از دیگر ارکان این مکتب محسوب می‌شوند. این مجموعه مبانی، چارچوب فکری و معرفتی مکتب شهید سلیمانی را شکل داده و می‌توانند به‌عنوان الگویی مؤثر در تربیت دینی و اجتماعی نسل‌های آینده مورد توجه قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها: مبانی فلسفی-دینی، تربیت، مکتب شهید سلیمانی.

۱. نویسنده مسئول: گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

Email: hemmat094@gmail.com

۲. گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

۳. گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

۴. گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

مقدمه و بیان مسئله

علل اصلی هر شخصیت تأثیرگذار را بایستی در مبانی فکری و اعتقادی او جستجو نمود. مبانی فکری از آموزه‌های دریافتی و پذیرفته شده شخص حاصل می‌شود. این آموزه‌ها می‌تواند صرفاً عقلانی و یا دینی و یا عقلانی - دینی باشد. در برخی موارد در حل مسائل، دریافت‌های عقلانی صرف یا آموزه‌های دینی صرف تا حدی موفقیت‌آمیزند اما وقتی دریافت‌های عقلانی و آموزه‌های دینی هر دو به کار گرفته شوند، موفقیت در حل مسائل افزایش می‌یابد. در این راستا، شخصیت‌هایی که در انجام مسئولیت خویش، صاحب معرفت‌های بالای عقلانی و دینی می‌باشند، در حل مسائل پیش رو موفق‌ترند و به‌عنوان قهرمان و یا الگو تعریف می‌شوند. لذا برای پیشرفت فردی و اجتماعی، شناخت مبانی فلسفی و دینی این قهرمانان و الگوها بسیار مهم است. در نظام تعلیم و تربیت این معارف را می‌توان به‌عنوان موضوع آموزشی تجویز نمود و به تربیت عقلانی - دینی افراد پرداخت و سرانجام بدین‌وسیله جامعه را پیشرفت و مصونیت داد.

نمونه برجسته این قهرمانان و الگوها، شهید قاسم سلیمانی است. او به‌عنوان چهره‌ی جهانی مقاومت اسلامی یکی از ارزشمندترین و تأثیرگذارترین چهره‌های تاریخی انقلاب اسلامی می‌باشد. انسانی که دارای معارف عمیق عقلانی و دینی بوده و از مدار فردیت خارج شده و سعه‌ی وجودی‌اش به‌اندازه‌ای گسترش یافته که بر نفوس انسان‌های دیگر در سراسر دنیا، تأثیر قابل توجهی در مسیر کمال می‌گذارد و درواقع ینش و عملکرد او به یک مکتب و مدرسه‌ی درس‌آموز تبدیل شده است. به فرموده رهبر معظم انقلاب اسلامی «سردار شهید عزیز ما را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه‌ی درس‌آموز با این چشم نگاه کنیم. آن وقت اهمیت این قضیه روشن خواهد شد» (خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷). شهید سلیمانی صاحب مکتب است و در تاریخ، شخصیت مجاهد او در مقابل استکبار جهانی، ماندگار خواهد شد. این مجاهد مسلمان شیعی، انسان کمال‌یافته‌ای بود که تاریخ، کمتر مصداقی از آن را در خود نشان داده است. ما مجاهدین زیادی به‌غیر از انبیاء و اولیاء الهی در حوزه‌های مختلف دانش بشری در تاریخ داشته‌ایم که به‌گونه‌ای به آزادی، استقلال، وحدت، سعادت و زندگی مسالمت‌آمیز بشری کمک نموده‌اند و کمتر کسی از آن‌ها مثل ایشان در سایه‌ی ولایت‌مداری توانستند به بشریت خدمت نمایند. استقبال مردم جهان در

تشییع جنازه و برگزاری مراسم‌های مربوط به ایشان، دلیل محکمی بر این ادعا است. نکته قابل تأمل این است که او از آموزش و تجربیات عالی نظامی در طول انقلاب و دوران دفاع مقدس، مبارزه با اشراک و مبارزات برون‌مرزی تا وقت شهادت برخوردار بود. او دارای تحصیلات دانشگاهی در حوزه‌ی علوم اجتماعی و اسلامی بود، راه و روش عرفا را می‌دانست. شهید سلیمانی در فضای اعتقادی و با تفکر پیرامون مسائل پیش رو و کسب مداوم معرفت دینی توانست پیچیده‌ترین مسائل نظامی، اجتماعی، سیاسی و حتی اقتصادی را حل نماید و به اهداف موردنظر خود برسد و در مقابل جنگ‌های نظامی با فناوری پیشرفته‌ی امروز به رهبری و دخالت مستقیم آمریکا و هم‌پیمانانش مبارزه نماید و آن‌ها را ناکام گذارد. حاج قاسم، دشمن و توان آن را به‌درستی می‌شناخت و برای به‌زانو درآوردن او با توجه به مبانی فلسفی - اعتقادی خود چاره‌اندیشی می‌نمود. موفقیت‌های ایشان در مبارزه با دشمن از او یک قهرمان جهانی عدالت‌خواه ساخت. شناسایی و شناساندن ابعاد مبانی فلسفی - دینی ایشان دارای اهمیت و ضرورت است. اهمیت از این جهت که یگانه شدن عقل و دین (اسلام شیعی) در شخصیت ر‌شد یافته شهید سلیمانی موجب موفقیت در مقابل استکبار جهانی گردید و ضرورت پژوهش پیرامون آن، بدین لحاظ است که اگر روش او در مبارزه با دشمن شناخته و فراگیر گردد، سبب پیشرفت و امنیت جامعه می‌گردد.

امروزه خیلی از متفکرین در حوزه‌های مختلف اعتقادی، فرهنگی، سیاسی و مبارزاتی در پی شناخت وی و الگو گرفتن از ایشان می‌باشند اما باید گفت مبانی فلسفی-دینی مکتب ایشان به‌درستی تبیین و روشن نگردیده است. همواره این سؤال اساسی و کلیدی وجود دارد که شهید سلیمانی برخوردار از چه مبانی فلسفی-دینی بود که توانست به درجات عالی علم و عرفان و عمل برسد و شهرت جهانی یابد و محبوب دل‌های اهل خرد و انصاف گردد. می‌طلبید که با قلبی پاک و استعانت از خداوند، تلاش نمود، حجاب را کنار زد و رازهای این پدیده نادر را در عصر مه‌آلود امروز نشان داد و آن را راهی برای زدودن آلودگی‌های فکری و قلبی و ایجاد روشنایی در زندگی انسان‌ها نمود. آنچه در افکار و اندیشه‌های عمومی و آشنا با شهید سلیمانی شاهدیم این است که او خود نوری شده بود که توانست بخشی از ظلمت‌ها را کنار زند و برای تعداد زیادی از مردم جهان امنیت و نشاط به وجود آورد. در حقیقت با روشن نمودن مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید سلیمانی، می‌توان جوامعی را از ذلت و خواری نجات داد، از حقوق محرومین دفاع کرد، در مقابل ستم

ظالمان ایستاد و ابّهت آن‌ها را در فکر و اندیشه‌ی مردم جهان نابود کرد و همه‌ی مظلومین را به قیام علیه آنان ترغیب نمود. لذا این پژوهش بر آن است که به شناسایی مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید سلیمانی بپردازد.

مبانی نظری

دهخدا مبنا را بنا و عمارت، بنیان و اساس، ابتدا، اوّل و پایه تعریف می‌نماید (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۲: ۵۸-۱۷۷). مبانی جمع واژه‌ی مبنا به معنای پایه، پی، نهاد، بنیاد و زیرساخت است (بهشتی، ۱۳۸۷: ۲۷). مبانی در اصطلاح عبارت است از همان تکیه‌گاه‌ها و پشتوانه‌هایی که با استفاده و اعتماد به آن‌ها می‌توان به اهداف موردنظر دست یافت. به عبارتی مبانی، ارکان اساسی و حرکت آفرین هر فعالیت تربیتی از همان آغاز کار می‌باشند. برای رسیدن به هر هدفی یا اهدافی، نیاز به شناخت مبانی آن‌هاست، لذا با توجه به اهداف، انواع مبانی داریم. به همین دلیل، در سرآغاز هر فعالیت ابتدا شناخت مبانی ضروری است (رستمی‌نسب، ۱۳۸۸: ۹۲). مبانی تعلیم و تربیت عبارت است از اندیشه‌ها، افکار و نگرش‌های مربوط به معرفت‌شناسی، جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و ارزش‌شناسی و در کل موقعیت انسان، امکانات و محدودیت‌های او. این مبانی درباره ضرورت‌هایی که حیات او پیوسته تحت تأثیر آن‌هاست، بحث می‌کند (بهشتی و همکاران، ۱۳۷۹).

مبانی فلسفی-دینی

یکی از عواملی که شخصیت آدمی را می‌سازد و او را مکتب ساز می‌نماید، مبانی فلسفی-دینی او است. مبانی فلسفی-دینی اعتقاداتی می‌باشند که هم به لحاظ عقلانی و هم به لحاظ دینی [آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیه‌السلام)] می‌توانند اساس فعالیت‌ها و رفتارهای تربیتی قرار گیرند. این مبانی به اصول و مفاهیمی اشاره دارند که در نظام‌های دینی برای تبیین واقعیت، هستی، شناخت و ارزش‌ها به کار می‌روند و از دو حوزه فلسفه و دین تأثیر می‌پذیرند. مبانی فلسفی-دینی یکی از مبانی اساسی و صول به اهداف تربیت دینی است. به عبارتی دیگر منظور از مبانی فلسفی-دینی این است که چنانچه انسان دارای تزکیه نفس باشد و پیرامون یک موضوع اندیشه نماید و عقل خود را به کار گیرد، یافته‌های آن مورد تأیید مواضع دینی قرار می‌گیرد به همین دلیل عقل

یکی از منابع معرفت و شناخت در تربیت اسلامی است لذا این واژه مبانی فلسفی-دینی به همین معناست؛ یعنی عقل به عنوان یک مبنای مورد تأیید دین الهی قرار می گیرد؛ بنابراین تربیت عقلانی در جهتی تربیت دینی است.

تربیت و تربیت دینی

در فرهنگ معین، تربیت به معنای ۱- پروردن ۲- ادب و اخلاق را به کسی آموختن، آمده است (معین، ۱۳۸۶: ج ۱، ۴۴۳). از کتاب‌های لغت اصیل و معتبر استفاده می شود که واژه «تربیت» با دو ماده لغوی «ربو» و «ربب» مرتبط است. کلمه تربیت مصدر باب تفعیل است که به دلیل معتل و ناقص بودن ریشه لغوی آن، مصدرش همانند «تزکیه» بر وزن «تفعله» آمده است. گرچه بسیاری از کتاب‌های تعلیم و تربیت هنگام بحث از ریشه واژه «تربیت» آن را از ماده «ربو» ذکر می کنند ولی نویسنده (شریف قرشی باقر) عرب‌زبان کتاب النظام التربوی فی الاسلام با استناد به برخی کتاب‌های لغوی معتبر، تصریح کرده است: تربیت در لغت، از ماده «ربب» است «التربیه فی اللغة مأخوذة من ربّ ولده و الصبی یربّه» (دانشنامه حوزوی، سایت ویکی فقه).

تربیت عبارت است از رفع موانع و ایجاد شرایط برای آنکه استعدادهای آدمی در جهت کمال مطلق شکوفا شود (دلشاد تهرانی، ۱۳۸۷: ۲۵). در تعریف دیگری از تربیت آمده است: تربیت عبارت است از پرورش دادن؛ یعنی استعدادهای درونی که بالقوه در یک شی موجود است، به فعلیت درآوردن و ایجاد تعادل و هماهنگی میان آن‌ها تا از این راه مرتبی به حد اعلای کمال برسد (مطهری، ۱۳۹۴: ۱۹). تربیت اقسامی دارد که از جمله می توان به تربیت دینی اشاره کرد. تربیت دینی عبارت است از مجموعه اعمال عمدی و هدف‌دار به منظور آموزش گزاره‌های معتبر یک دین به افراد دیگر به نحوی که آن افراد در عمل و نظر به آن آموزه‌ها متعهد و پایبند گردند (داوودی، ۱۳۸۷: ۲۶). باید گفت اصطلاح تربیت دینی در معانی مختلفی می تواند به کار رود اما کاربرد آن در دو معنای زیر رایج تر است: در معنای اول، تربیت دینی را در عرض سایر حیطه‌های تربیت در نظر می گیریم و در معنای دوم، آن را در مفهوم فراگیر آن به کار می بریم، به نحوی که دربرگیرنده برخی یا احتمالاً تمام آن‌ها است. در صورت اول، تربیت دینی عبارت است از پرورش عواطف فرزندان و تنظیم روابط اجتماعی آنان و در کنار آن آموزش آداب و مناسکی که صریحاً

جنبه دینی دارند و در صورت دوم، تربیت دینی به منزله‌ی یک چارچوب و معیار وسیع و همه‌جانبه، مطابق با اهداف غایی خلقت در سامان‌دهی به فعالیت‌های اجتماعی و عاطفی و جسمی و عقلانی و... موردنظر می‌باشد (باقری، ۱۳۷۹). در این صورت نظام تعلیم و تربیت دینی برگرفته از دین خواهد بود که به پرورش همه ابعاد مختلف وجود انسان همچون بعد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، عاطفی، اخلاقی، عقلانی و... نظر دارد و چگونگی پرورش این ابعاد را از منظر دین معرفی می‌کند. روند تربیت دینی ابتدا به صورت شناختی «بعد شناختی» می‌باشد، سپس نگرش‌ها و گرایش‌ها «بعد عاطفی» را تحت تأثیر قرار می‌دهد و آنگاه خود را در رفتار «بعد عملی» می‌نمایاند (شاملی و همکاران، ۱۳۷۸). تربیت دینی مشمول مفهوم یک مکتب می‌شود که در زیر تعریف مکتب آورده شده است.

مکتب

کلمه «مکتب» در زبان فارسی معانی و کاربردهای متفاوتی دارد. واژه مکتب، هم به معنای مصدر میمی (کتابت و نوشتن) به کار می‌رود، هم به معنای اسم زمان (زمان نوشتن) و هم به معنای اسم مکان (مکان نوشتن)؛ اما در زبان عربی و فارسی، مکتب بیشتر به معنای اسم مکان (مکان نگارش و آموزش علم) به کار رفته است. در اصطلاح، مکتب، مجموعه‌ای است که در ابتدا به تفسیر انسان و جهان می‌پردازد و سپس بایدها و نبایدهای انسانی را مشخص و معین می‌سازد. هم نیاز انسان را به جهان‌بینی مرتفع می‌کند و هم یک نظام ارزشی برای زیستن و چگونه زیستن ارائه می‌دهد. درواقع مکتب مجموعه جهان‌بینی و ایدئولوژی یک انسان می‌باشد (هدایتی، ۱۳۹۳: ۱).

شهید مطهری در تعریف مکتب می‌نویسد: یک تئوری کلی و یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم است که هدف اصلی کمال انسان و تأمین سعادت همگانی است و در آن خطوط اصلی و روش‌ها، بایدها و نبایدها، خوب‌ها و بد‌ها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها، دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها مشخص است و منبع الهام تکلیف‌ها و مسئولیت‌ها برای همه افراد می‌باشد (مطهری، ۱۳۹۲: ۵۳). در حقیقت می‌توان گفت مکتب مجموعه‌ای از اعتقادات محکم و منسجم، رفتارهای مرتبط و نموده‌های برخاسته از اعتقادات، خلقیات و رفتار است به گونه‌ای که از فرد، شخصیتی الگو و جامع ارائه می‌کند (دهقانی پوده و پاشایی، ۱۳۹۹: ۱۸). از مهم‌ترین ویژگی‌های یک مکتب

می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: یک طرح جامع و منسجم است، اجزای آن نظام‌مند و هماهنگ است، دارای ویژگی‌های متمایزکننده است، ضمن تعیین مسئولیت الهام‌بخش است، هم‌زمان جنبه‌های مختلف درون علمی و برون علمی را مورد توجه قرار می‌دهد. دارای جهان‌بینی خاص و دستورالعمل‌هایی برای تحقق آن است، دارای حدود مرز و ضوابط مشخص است. دین نیست بلکه اعم از دین است (خانی و محمدی، ۱۳۹۹: ۸). در مکتب شهید سلیمانی این ویژگی‌ها وجود دارد که قابل تحقیق و پژوهش می‌باشد که در زیر به اجمال به آن پرداخته شده است

مکتب شهید قاسم سلیمانی

وقتی مقام معظم رهبری تأکید دارند که به شهید سلیمانی به عنوان مکتب، یک راه، یک مدرسه درس آموز نگاه شود برای این است تا اهمیت این قضیه روشن شده و قدر و قیمت آن مشخص گردد. اگر به حاج قاسم به عنوان شخص و با قضایای شخصی نگاه شود، شخصیت و ارزش‌های کاری او در لابه‌لای تاریخ و امواج تبلیغات دشمنان به فراموشی سپرده می‌شود. از این رو ماندگاری او در طول تاریخ مرهون توصیف عملکرد ایشان با قضایای کلی به عنوان یک مکتب و بررسی و تبیین مهندسی معکوس مبانی فکری و ارزشی و الگویی اوست تا بتوان با طراحی و اجرای دوره‌های آموزشی، مهارتی و اسطوره‌سازی سبک زندگی وی، افراد هم‌سان ایشان تربیت نمود (بابایی طلائی، ۱۳۹۹: ۳). باید گفت مکتب سلیمانی شعبه‌ای از مکتب امام خمینی است؛ یعنی نگاه سردار شهید سلیمانی برگرفته از نگاه مولایش و مرادش خمینی کبیر است. از همین رو مقام معظم رهبری در پیام تسلیت به مناسبت شهادت شهید سلیمانی در ۱۳ دی ۱۳۹۸ فرمودند: «او نمونه‌ی برجسته‌ای از تربیت‌یافتگان اسلام و مکتب امام خمینی بود» (شیرازی، ۱۳۹۹: ۱۲).

مکتب سلیمانی یک مکتب تربیتی است. جذابیت شخصیت ایشان برای جوانان مسلمان نمود این مهم است. تأثیر بر شخصیت آدمی و جهت‌دهی به رفتار و بینش وی خاصیت این مکتب است. او انسان‌ساز است. همان‌گونه که خود در مکتب امام ساخته شد و آن‌قدر رشد کرد که خود به مثابه مکتب شد. قطعاً حصر شخصیت وی در حوزه نظامی منجر به تولد و گسترش مکتب سلیمانی نخواهد شد بلکه سلوک مکتبی او در همه ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اعتقادی و رفتاری موضوعیت دارد (افشار، ۱۴۰۰: ۱۷۴). مکتب شهید سلیمانی از سنخ فرهنگ و اندیشه است و در

حصار تنگ افراد و گروه‌ها و جریانات سیاسی محصور نمی‌شود. این فرهنگ از جنس دیگری است. فرهنگ انقلابی، فرهنگ ایثار و شهادت، فرهنگ انسانیت و معنویت، فرهنگ محبت و عشق و دلدادگی، فرهنگ یکرنگی و اتحاد، فرهنگ عرفان و معرفت (زارعی و همکاران، ۱۳۹۹). وقتی از مکتب شهید سلیمانی سخن به میان می‌آوریم؛ یعنی کسی که در رابطه با آفریدگار و آفریده‌ها از جمله انسان و روابط او با فضای حاکم و مرتبط با وی دارای نظریه‌ی خاص است و رهنمودهای جدیدی به انسان‌ها می‌دهد. در به‌عبارتی دیگر، مکتب حاج قاسم عبارت است از اعتقاد به خدا و دفاع از ارزش‌های انقلاب و جمهوری اسلامی ایران و توسعه آن با توجه به تربیت خانوادگی و جهاد با نفس و مبارزه با استکبار جهانی به رهبری آمریکا در سایه ولایت‌مداری جهت ایجاد عدالت الهی و رعایت حقوق انسانی در جوامع بشری از جمله آزادسازی قدس شریف و مبارزه مداوم تا رسیدن به مقام پیروزی یا شهادت و کسب رضایت پروردگار (رستمی نسب، ۱۴۰۰: ۲۲۴).

پیشینه پژوهش

در رابطه با شهید سلیمانی، پژوهش‌ها و مقالات بسیاری نوشته شده است و سخنان زیادی از صاحب‌نظران منتشر گردیده است که تعداد مختصری از آن‌ها در راستای پژوهش انجام گرفته در زیر معرفی می‌شوند:

جدول ۱- پژوهش‌های مشابه انجام شده

محقق و سال	عنوان	نتایج
حیدری (۱۳۹۸)	سردار سلیمانی در قامت سرباز اسلام	نتایج این مقاله نشان می‌دهد آنچه شهید سلیمانی را محبوب عام و خاص کرد ویژگی‌هایی بود که سردار در درجه بالا از آن‌ها برخوردار بود و این ویژگی‌ها با ویژگی‌هایی که در آیات و روایات توصیه شده، انطباق دارند. مهم‌ترین این شاخصه‌ها که در این مقاله به آن‌ها پرداخته شده، عبارت‌اند از: ۱. از ایمان بالایی برخوردار بود ۲. اخلاص بالایی داشت ۳. تقوا و خداترسی او فوق‌العاده بود ۴. به دنیا و مظاهر دنیوی بی‌رغبت بود ۵. بسیار متواضع و فروتن بود ۶. بسیار رثوف و مهربان بود و...
خانی و محمدی	بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید	نتایج این مقاله حاکی از آن است بیانات امام خامنه‌ای که مرتبط با مکتب شهید سلیمانی تشخیص داده شده ۱۴۶ مضمون اصلی است

محقق و سال	عنوان	نتایج
(۱۳۹۹)	سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای	و ذیل ۶ مضمون سازمان دهنده جای گرفته‌اند و عبارت‌اند از: ویژگی‌های شهید، اقدامات شهید، برکات این شهادت عظیم، وظیفه مردم، ایام‌الله، روزهای عطف تاریخ و نهاد انسانی نیروی قدس.
منافی و خادم الحسینی (۱۳۹۹)	مبانی و اصول مکتب شهید سلیمانی الگوی جهان اسلام	یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد اعتقاد راسخ به اسلام سیاسی و ولایت‌فقیه، اراده قاطع بر حاکمیت دین خدا در جهان، تکلیف شناسی و انجام‌وظیفه، ذوب در انقلاب بودن و جهت‌گیری انقلابی و جهادی، سلوک معنوی و دوری از نفسانیت و خودخواهی، باور به کرامت انسان‌ها و شتافتن به کمک آن‌ها، مقابله و مواجهه با نظام سلطه و... از اصول و مبانی مکتب شهید سلیمانی است.
مهدیه (۱۳۹۹)	ویژگی‌های رفتاری، مکتبی و دستاوردهای سردار سلیمانی	یافته‌های این مقاله شامل سه مقوله‌ی اصلی در قالب ویژگی‌های شخصیتی- رفتاری، ویژگی‌های مکتبی و دستاوردهای شهید سلیمانی طبقه‌بندی شدند که شامل موارد زیر می‌باشند. ویژگی‌های شخصیتی- رفتاری: شجاعت، تواضع و فروتنی، بی‌تعلقی به دنیا و سخت‌کوشی. ویژگی‌های مکتبی: ولایت‌مداری و روحیه انقلابی. دستاوردها: معنوی، فرهنگی، دفاع مقدس، ملی و فراملی.
رضایی اصفهانی (۱۳۹۹)	مبانی و اصول قرآنی مکتب شهید سلیمانی	نتایج این پژوهش بیانگر آن است که شهید سلیمانی بر اساس قرآن کریم، مبانی اعتقادی داشت که پیش‌فرض حرکت او در زندگی بود و به‌صورت اصول حاکم در رفتار و گفتار و مسیر عملی او تجلی می‌یافت، ازجمله: ایمان به خدا و قرآن، ولایت‌مداری، دوستی با اهل بیت (ع)، بصیرت و ثبات قدم، دشمنی با دشمنان خدا (تبری) و دوستی با دوستان خدا (تولی)، جهاد با ستمکاران متجاوز، دفاع از مظلومان که همگی بر اساس آیات قرآن شکل گرفته بود.
تاج‌بخش (۱۴۰۰)	واکاوی مؤلفه‌های سبک زندگی شهید سلیمانی	یافته‌های مقاله، پنج مؤلفه‌ی اصلی سبک زندگی شهید را به تصویر کشیده است که عبارت‌اند از: سبک زندگی فرد محور. سبک زندگی اجتماع‌محور. سبک زندگی مدیریت محور. سبک زندگی سیاست محور و سبک زندگی دین‌محور.

محقق و سال	عنوان	نتایج
زرگران و شریف پور (۱۴۰۰)	ابعاد تربیت شناختی، گرایشی و رفتاری در مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی	نتیجه این مقاله نشان می‌دهد که شاخص‌های تربیت در مکتب شهید سلیمانی در سه بعد شناختی، گرایشی و رفتاری با رویکرد جهان‌شمول شناسایی شده‌اند. بعد شناختی مکتب شهید سلیمانی شامل: توحیدباوری، معادباوری، توجه به مطالعه و معرفت ژرف، اعتقاد به خرد جمعی و تقدم مدیریت نفس بر سایر امور می‌باشد. بعد گرایشی مکتب شهید سلیمانی شامل: عشق الهی و یاد خدا، فقر الی الله، ولایت باوری، چهارچوب سازی، شور و شوق شهادت و اخلاص است. بعد رفتاری مکتب شهید سلیمانی شامل: قصد قربت، انس با قرآن و دعا و معنویات، توسل به اهل بیت (ع)، توجه ویژه به یادگاران جهاد و مبارزه، دل بردن از دل‌مشغولی‌های دنیوی، ثبات قدم در عمل، تواضع، سخت‌کوشی و... می‌باشد.
حاجی اکبری و شیردل (۱۴۰۲)	تبیین آموزه‌های دینی در مکتب شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی (بر مبنای تحلیل محتوای وصیت‌نامه سردار)	یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که مهم‌ترین مضامین دینی تجلی‌یافته در مکتب شهید سلیمانی عبارت‌اند از: شهادت‌طلبی و جان‌نثاری، ولایت مداری، توحید باوری و اخلاص، عشق به اهل بیت (ع) و توجه به مقدسات دینی، اخلاق‌مداری و توجه به اصول اعتقادی و حدود شرعی.
سلامی و همکاران (۱۴۰۳)	مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی	یافته‌های پژوهش مبین این است که اعتقاد عمیق به اصول دین، شناخت، اعتقاد و توکل به خدا، نبوت و پیامبری نبی مکرم اسلام (ص)، معاد و جهان آخرت، امامت امامان شیعه (ع)، عدالت و فروع دین همانند نماز، روزه، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر و به‌خصوص تولی و تبری و... از خصوصیات بارز اعتقادی شهید سلیمانی بوده که در عمل نیز به عینه مشاهده گردیده است.
مرادیان (۱۴۰۳)	شهید قاسم سلیمانی؛ الگوی جبهه حق و انقلاب از منظر نهج‌البلاغه	نتایج این پژوهش نشان می‌دهد شهید سلیمانی ضمن تطبیق با شاخص‌های ارائه‌شده در نهج‌البلاغه یعنی تقوا، بصیرت و ولایت‌مداری، همان شخصیتی است که مورد تأیید امام علی (ع) بوده و الگوی جبهه حق و حقیقت است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع تحقیقات کیفی است که در آن به‌منظور دستیابی به اهداف موردنظر، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه پژوهش شامل ۳۴ سخنرانی از شهید سلیمانی به همراه وصیت‌نامه و ۹ نامه و یادداشت می‌باشد. اساس کار در این تحقیق بر جمع‌آوری اطلاعات از طریق روش کتابخانه‌ای و استفاده از مقالات و کتاب‌های معتبر درباره شهید سلیمانی به صورت فیزیکی و الکترونیکی بوده است. به گونه‌ای که محقق با مطالعه مستندات حاصل از مجموعه سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌های شهید سلیمانی به گردآوری داده‌های موردنظر در این زمینه می‌پردازد که از اصالت بالایی برخوردارند. برای جمع‌آوری داده‌ها از نمونه‌گیری نظری استفاده می‌شود. بر اساس نمونه‌گیری نظری، نمونه‌هایی انتخاب می‌شوند که امکان کشف گوناگونی‌ها را به حداکثر برساند و مقوله‌ها را از لحاظ ویژگی‌ها و ابعاد غنی سازد. مطابق اصل کفایت نظری تا زمانی که نمونه‌های جدید (شامل متن سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌های شهید سلیمانی) اطلاعات مفید و جدید دیگری را افزون بر آنچه از نمونه‌های پیشین به دست آمده است ارائه کنند، نمونه‌گیری ادامه می‌یابد. پژوهشگر با استفاده از روش تحلیل محتوا، تجزیه و تحلیل داده‌ها را با کمی دخل و تصرف بر اساس دیدگاه رده‌ای انجام خواهد داد. به‌طوری‌که ابتدا به بررسی عمیق متن سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌های شهید سلیمانی می‌پردازد سپس با مشخص نمودن جمله‌های مرتبط با مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید سلیمانی به جدا نمودن جمله‌های هدف پرداخته و در مرحله بعدی، مفهوم بخشی به جمله‌های مهم شناسایی شده، صورت می‌گیرد. بعد از مفهوم بخشی با مرور مکرر جمله‌های اولیه و مقایسه‌ی مستمر آن‌ها، شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها آشکار شده و مفاهیمی با محتوا و مفهوم مشترک تحت یک مفهوم طبقه‌بندی می‌شوند سپس بر اساس این مبانی مرتبط، مبانی اصلی استخراج می‌گردد.

یافته‌های پژوهش

بعد از تعیین مسئله پژوهش، در اولین گام، پژوهشگر باید منابعی را که با مسئله تحقیق او رابطه مستقیم دارند، مشخص و تعریف کند. در صورتی که امکان مطالعه کامل جامعه وجود نداشته باشد

باید با یک روش صحیح نمونه‌گیری صورت گیرد (دلاور، ۱۳۷۴). از این رو، پژوهشگر سعی کرده منابعی را انتخاب کند که نماینده واقعی جامعه مورد پژوهش باشد. منابع استفاده شده در این پژوهش عبارت‌اند از سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌های شهید سلیمانی که آمار و شرح هر کدام در جدول (۲) و (۳) آمده است.

جدول ۲- منابع استفاده شده در پژوهش

عنوان	تعداد
سخنرانی	۳۴
وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌ها	۱۰

جدول ۳- شرح منابع استفاده شده در پژوهش

عنوان منابع	موارد بررسی شده
سخنرانی	سخنرانی شهید سلیمانی در عملیات فتح المبین در ۱۳۶۱/۱/۱۰.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع رزمندگان و گردان‌های خط‌شکن لشکر ۴۱ ثارالله در ۵/۶/۱۳۶۲.
	سخنرانی شهید سلیمانی در عملیات کربلای ۱ در ۱۳۶۵/۴/۹.
	سخنرانی شهید سلیمانی در عملیات والفجر ۸ در ستاد لشکر مریوان در ۱۳۶۶/۱۲/۱۶.
	سخنرانی شهید سلیمانی در دهمین کنگره بزرگداشت شهدای استان کرمان در مهرماه ۱۳۸۶.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع پاسداران نیروی قدس در سال ۱۳۸۸.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره شهدای مخابرات کرمان در سال ۱۳۹۰.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع پیشکسوتان و فرماندهان دفاع مقدس در ۱۳۹۰/۳/۲۱.
	سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم یادواره شهید مهدی زین‌الدین و ۶ هزار شهید استان قم در سال ۱۳۹۱.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمعی از جوانان کرمانی در ۱۳۹۱/۲/۱۰.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله (ص) تهران در ۱۳۹۱/۱۲/۱۰.
	سخنرانی شهید سلیمانی در سالگرد شهادت شهید شاطری بهمن ۱۳۹۲.
	سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم شهدای ادوات لشکر ۴۱ ثارالله کرمان در ۱۳۹۲/۷.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره شهدای مسجدالرسول (ص) کرمان در ۱۳۹۴/۱۲/۲.
	سخنرانی شهید سلیمانی در کنگره ۸۰۰۰ شهید استان گیلان در ۱۳۹۵/۲/۱۴.

عنوان منابع	موارد بررسی شده
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره شهدای ملایر در ۱۳۹۵/۷/۱.
	سخنرانی شهید سلیمانی در سالگرد شهادت شهید همدانی در ۱۳۹۵/۷/۱۴.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره ۱۳۰ شهید محله کن تهران در ۱۳۹۶/۴/۲۹.
	سخنرانی شهید سلیمانی در روز جهانی مسجد در تهران در ۱۳۹۶/۵/۲۹.
	سخنرانی شهید سلیمانی در هفته دفاع مقدس ۱۳۹۶/۶.
	سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم چهلم شهید مرتضی حسین پور در ۱۳۹۶/۶/۳۰.
	سخنرانی شهید سلیمانی در هفته دفاع مقدس در اصفهان در ۱۳۹۶/۷/۴.
	سخنرانی شهید سلیمانی در سالروز پیروزی انقلاب اسلامی در کرمان در ۱۳۹۶/۱۱/۲۲.
	سخنرانی شهید سلیمانی در سالگرد شهادت حاج عماد مغنیه در ۱۳۹۶/۱۱/۲۶.
	سخنرانی شهید سلیمانی در هفته بسیج در سال ۱۳۹۷.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره عملیات رمضان در همدان در ۱۳۹۷/۵/۴.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در ۱۳۹۸/۷/۹.
	سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره شهدای وحدت.
	سخنرانی شهید سلیمانی در گردهمایی رزمندگان و جانبازان در حسینیه تارالله کرمان.
	سخنرانی شهید سلیمانی خطاب به غواصان قبل از عملیات کربلای ۴.
	سخنرانی شهید سلیمانی در آیین گرامیداشت شهید باکری و سرداران شهید لشکر ۳۱ عاشورا در تبریز.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع رزمندگان فاطمیون.
	سخنرانی شهید سلیمانی در جمع مدافعان حرم.
	سخنرانی شهید سلیمانی در سوگواره سنگ صبور در مسجد جامع قرچک.
	وصیت‌نامه شهید قاسم سلیمانی.
وصیت‌نامه، یادداشت‌ها و نامه‌ها	نامه شهید سلیمانی به امام خامنه‌ای در ۱۳۹۶/۸/۲۹.
	نامه شهید سلیمانی به دخترش فاطمه سلیمانی.
	نامه شهید سلیمانی به دختر شهید عبدالمهدی مغفوری در ۱۳۹۵/۱۲/۲۶.
	نامه شهید سلیمانی به یکی از دختران مسئولین نیروی قدس در ۱۳۹۴/۰۱/۱۰.
	توصیه و یادداشت شهید سلیمانی به برادرزاده‌اش مهدی سلیمانی.
	نامه شهید سلیمانی به شهید حسین پورجعفری.

عنوان منابع	موارد بررسی شده
	یادداشت شهید سلیمانی در کتاب «اطلس لشکر ۴۱ ثارالله».
	نامه شهید سلیمانی به طهماسب بدرود، رزمنده و جانباز دفاع مقدس.
	سوگندنامه ریان الکلدانی بعد از شهادت شهید سلیمانی.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با کمی دخل و تصرف از روش کلایزی استفاده شده است. در این روش، وظیفه اولیه پژوهشگر خواندن تمام توصیف‌ها و شرح حال‌های مورد مطالعه جهت هم احساس شدن با آن‌ها و به منظور درک آن‌هاست. سپس پژوهشگر، واژه‌ها و جملات مربوط با موضوع مورد مطالعه را استخراج می‌کند، کلایزی این مرحله را فرایند استخراج جملات مهم می‌داند. در مرحله بعد، پژوهشگر تلاش می‌کند به هر کدام از واژه‌ها و جملات مهم استخراج شده مفهوم خاصی ببخشد (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۶: ۸۵). لذا محقق بعد از خواندن دقیق و مکرر منابع منتخب، متن‌هایی از منابع را که با موضوع پژوهش مرتبط است انتخاب کرده و بر این اساس، مفاهیم مرتبط با مبانی فلسفی-دینی مکتب شهید سلیمانی را شناسایی و در جدول زیر آورده است. تعداد بسیاری از این مفاهیم از متن استخراج شد که به علت محدودیت در آوردن همه مفاهیم، می‌توان مشخصات تعدادی از آن‌ها را در جدول شماره (۴) مشاهده کرد.

جدول ۴- مفاهیم مرتبط مستخرج از متون سخنرانی، وصیت‌نامه و نامه‌های شهید سلیمانی

متن‌های برگزیده از منابع	منبع	مفاهیم مرتبط
برای این که دوست را از دشمن تشخیص بدهید چه می‌کنید؟... فتنه مثل شب است، تاریک است. ما باید همدیگر را تکان بدهیم نه هل بدهیم... اعلام موضع (کنیم) نسبت به دو چیز: نسبت به آن چیزی که اعلام موضع آن مهم است، پیرامون ولایت فقیه و نظام جمهوری اسلامی... وقتی اعلام موضع بکنید می‌توانیم در همان تاریکی، دوست را از دشمن تشخیص بدهیم. ضدانقلاب قطعاً در داخل ما وارد شده است. ما باید بین ضدانقلاب و انقلابی تفکیک کنیم.	سخنرانی شهید (در جمع پاسداران نیروی قدس در سال ۱۳۸۸)	شناخت دوست شناخت دشمن و فتنه ولایت فقیه نظام جمهوری اسلامی

متن‌های برگزیده از منابع	منبع	مفاهیم مرتبط
ما معنی این نعمت را در انقلاب اسلامی چشیدیم. نعمتی که سالیان دراز پدران ما می‌خواستند و امروز به لطف و عنایت خداوند نصیب ما شد، فرهنگ الهی و فرهنگ قرآنی است. در کجای دنیا همچنین نعمتی وجود دارد؟ این نعمت، انقلاب اسلامی است. خداوند این نعمت را به ما داد. شاید خیلی هم مفت داد. دشمنان خدا، دشمن این نعمت هستند و برای در هم شکستن این نعمت بسیج شده‌اند. غافل از اینکه خداوند خودش حافظ این انقلاب است.	سخنرانی شهید (در جمع گردان‌های خط‌شکن لشکر ۴۱ ثارالله در ۱۳۶۲/۵/۶)	فرهنگ قرآن انقلاب اسلامی عنایت خداوند دشمنان انقلاب خداوند حافظ انقلاب
ما باید عقلمان را، وجودمان را در اختیار معنویتمان و ایمانمان قرار دهیم. اگر عقل ما، وجود ما، دست ما، پای ما، همه این‌ها با قدرت در اختیار معنویت و ایمان ما قرار بگیرد، مسلماً بدانید طرح پیروزی ان‌شالله کامل‌تر خواهد شد. خودتان را برای نبرد همه‌جانبه آماده کنید که می‌دانم آماده کردید. می‌دانم شماها از این‌که گوشه‌ای از خاک کشورتان دست دشمن باشد، ناراحت هستید و ما با هم و به کمک فرمانده امان آقا امام زمان (عج)، مهران را از لوث وجود حزب بعث پاک خواهیم کرد. ما به فرمان ولایت می‌جنگیم و از کمیت و کیفیت تجهیزات دشمن نمی‌هراسیم.	سخنرانی شهید (در عملیات کربلای ۱ در ۱۳۶۵/۴/۹)	عقل معنویت امام زمان (عج) دشمن‌ستیزی شناخت دشمن ولایت‌مداری
اگر یک انسان صالحی در آن روز مانند امام و امروز مانند مقام معظم رهبری در رأس این نظام نبود، هیچ‌وقت این حجم ارزش‌هایی که در درون نظام شکل گرفت و وجود داشت، به وجود نمی‌آمد. این کار از یک صالحی به وجود می‌آید. چون در رأس آن امام بود و در سطوح مختلف فرماندهی آن، خصوصاً فرماندهان شهید انسان‌های صالحی بودند لذا این جنگ و این صحنه‌ی جنگ، صحنه‌ی پرافتخار و ماندگار و تأثیرگذاری شد. انقلاب ما که نمونه بارز پیروزی در تمام ابعاد است، اگر در رأس آن امام و امروز مقام معظم رهبری نبودند، هیچ‌وقت این ارزش‌هایی که در نظام شکل گرفتند، به وجود نمی‌آمدند. این‌ها از یک انسان صالح به وجود می‌آیند.	سخنرانی شهید (در یادواره لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله (ص) در تهران در ۱۳۹۱/۱۲/۱۰)	مقام ولایت‌فقیه مقام امام و رهبری انقلاب اسلامی

متن‌های برگزیده از منابع	منبع	مفاهیم مرتبط
دخترم هر کس خدا را بشناسد به او رغبت خاص پیدا می‌کند، خصوصاً در عبادات و از گناه و معصیت دوری می‌کند. کسی که عظمت خداوند را دید و شناخت، پاک‌دامنی و زهد پیدا می‌کند. معرفت به خداوند سبحان موجب تسلیم و رضای انسان می‌شود. معرفت به خداوند موجب بی‌نیازی از دیگران می‌شود. فاطمه خانم عزیز! عمو جان، من که از خود چیزی ندارم که برای تو بنویسم اما بزرگان ما تأکید زیادی بر رابطه خودشناسی و اثر آن بر عبودیت و توجه به مبدأ هستی خداوند سبحان می‌کنند. خودشناسی یعنی چه؟ خودشناسی یعنی فقر خود را دیدن در مقابل عظمت استغناي الهی. خودشناسی یعنی کوچکی خود را در مقابل عظمت بزرگی خداوند دیدن. خودشناسی یعنی نیاز پیوسته خود را در مقابل هستی‌بخش بی‌نیاز دیدن.	نامه شهید سلیمانی (به یکی از دختران مسئولین نیروی قدس در ۱۳۹۴/۱/۱۰)	شناخت خدا رغبت به خدا عظمت خداوند پاک‌دامنی و زهد معرفت به خدا معنای خودشناسی توجه به مبدأ هستی
شهادت می‌دهم که قیامت حق است، قرآن حق است، بهشت و جهنم حق است، سؤال و جواب حق است، معاد، عدل، امامت، نبوت حق است. خداایا! تو را سپاس می‌گویم به خاطر نعمت‌هایت. خداوند! تو را سپاس که مرا صلب به صلب، قرن به قرن، از صلبی به صلبی منتقل کردی و در زمانی اجازه ظهور و وجود دادی که امکان درک یکی از برجسته‌ترین اولیائت را که قرین و قریب معصومین است، عبد صالحت خمینی کبیر را درک کنم و سرباز رکاب او شوم. اگر توفیق صحابه رسول اعظم محمد مصطفی را نداشتم و اگر بی‌بهره بودم از دوره مظلومیت علی بن ابیطالب و فرزندان معصوم و مظلومش، مرا در همان راهی قرار دادی که آن‌ها در همان مسیر، جان خود را که جان جهان و خلقت بود، تقدیم کردند. خداوند! تو را شکرگزارم که پس از عبد صالحت خمینی عزیز، مرا در مسیر عبد صالح دیگری که مظلومیتش اعظم است بر صالحیتش، مردی که حکیم امروز	وصیت‌نامه شهید سلیمانی	قیامت قرآن بهشت و جهنم معاد عدل امامت نبوت حمد و سپاس نعمت‌ها مقام امام سرباز رکاب امام قرار گرفتن در مسیر ائمه اطهار مقام رهبری

متن‌های برگزیده از منابع	منبع	مفاهیم مرتبط
اسلام و تشیع و ایران و جهان سیاسی اسلام است، خامنه‌ای عزیز — که جانم فدای جان او باد — قرار دادی.		

بعد از استخراج کدها، پژوهشگر مفاهیم تدوین شده را به دقت مطالعه می‌کند و بر اساس تشابه مفاهیم، آن‌ها را دسته‌بندی می‌نماید. بدین روش دسته‌های موضوعی از مفاهیم تدوین شده تشکیل می‌شود (امامی سیگارودی و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۱). از این رو محقق، بر اساس مفاهیم مرتبط از متن‌های برگزیده، ابتدا مفاهیم مشابه را شناسایی سپس در یک دسته (مبانی مرتبط) قرار داده است. مبانی مرتبط استخراج شده شامل: صفات الهی، سنت الهی، خداباوری، ویژگی‌های دنیا، جایگاه انسان، ویژگی‌های انسان، تربیت‌پذیری انسان، ابزار شناخت، دین الهی، دشمن و دشمن‌شناسی، انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران، شهادت و ابعاد آن، ملت ایران، جایگاه علماء در انقلاب اسلامی، ارزش‌های اخلاقی و معنویت، خانواده، ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها، مرگ و عالم بعد از آن، نبوت و امامت، ولایت فقیه و جایگاه رهبری می‌باشد که در جدول زیر آورده شده‌اند.

جدول ۵- مبانی مرتبط مستخرج از مفاهیم مرتبط با متن سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه و نامه‌های شهید سلیمانی

ردیف	مفاهیم مرتبط	مبانی مرتبط
۱	خداوند حافظ ارزش‌ها، عظمت خداوند، کرامت و رحمت خداوند، ناظر بودن خداوند، عدل خداوند، بخشش و عفو خداوند.	صفات الهی
۲	مشیت و اراده الهی، سنت الهی، برکت الهی، تقدیر الهی، صبغه الهی، امتحان الهی.	سنت الهی
۳	اعتقاد به خداوند، خدامحوری، اعتماد و اطمینان به خداوند، خدابین، توجه به مبدأ هستی.	خدا باوری
۴	زندگی موقتی دنیا، دنیای زودگذر و فانی، جاذبه‌ها و دل‌بستگی‌های دنیا، عالم محضر و جلوه خداست، بهره‌برداری صحیح از دنیا.	ویژگی‌های دنیا
۵	سجده بر آدم، خلیفه الهی، اشرف مخلوقات، خلقت بی‌نظیر، انا لله و انا الیه راجعون.	جایگاه انسان
۶	فرعون درون، جنبه‌های غیرت، آرزو، اراده، فقیر الی الله، ناتوانی انسان، فطرت، انگیزه دینی، عاطفه در انسان، تعلقات، حس مغمومیت.	ویژگی‌های انسان
۷	تحول انسانی، خودشناسی، خود فراموشی، آثار عمر، انسان حرفه‌ای.	تربیت‌پذیری انسان
۸	عقل (هوشمندی و ذکاوت، حکمت و درایت، تدبیر، بصیرت)، دست،	ابزار شناخت

ردیف	مفاهیم مرتبط	مبانی مرتبط
	چشم، پا.	
۹	فرهنگ قرآن، دین‌شناسی عملی، دین و مذهب شیعه، تشرع، حاکمیت قرآن.	دین الهی
۱۰	دشمنان انقلاب و اسلام، شناخت دشمن و فتنه، فتنه مذهبی، ظلم و مظلوم، صهیونیسم و استکبار، فرهنگ جهاد، فرهنگ بسیج، مجاهد حقیقی، صفات مجاهدین.	دشمن و دشمن‌شناسی
۱۱	نظام جمهوری اسلامی، ایران، خوف از اسلام زدایی، نقش اسلام، شناخت دقیق اسلام، انقلاب اسلامی.	انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۲	شهیدشناسی، مقام شهید، اثر خون شهید، معنای شهادت، استدلال شهادت، ارزش شهادت در برهه‌های مختلف، ملت شهادت، قصاص خون، جاذبه شهادت، اشتیاق به شهادت.	شهادت و ابعاد آن
۱۳	نقش و ویژگی‌های ملت ایران، امتحان ملت، آگاهی مردم، آمادگی مردم، رابطه حزب‌اللهی‌ها با قشر خاکستری، استقامت ملت، مردم پرافتخار.	ملت ایران
۱۴	علماء و روشنائی جامعه، مراجع و حمایت از انقلاب و ولی فقیه، مراجع و امید اسلام، میراث امام خمینی (ره).	جایگاه علماء در انقلاب اسلامی
۱۵	شجاعت، امید، شرافت، عدم خودبزرگ‌بینی و غرور، خود را ندیدن و هیچ انگاشتن، توسعه گر ارزش‌ها، الأعمال بالنیات، دردمند مظلومان، معنویت و صلابت، آرامش و معنویت، زهدورزی، مقام هجرت، عرفان، عدل، خدا و قرآن و ارزش‌ها، ارزش‌ها و مسئولیت، قدرت ایمان، کمالات معنوی، شایسته الهی، لیاقت، درک سحر.	ارزش‌های اخلاقی و معنویت
۱۶	مقام پدر و مادر، محبت مادرانه، طلاق و فساد، خانواده شهید.	خانواده، ارزش‌ها و ضد ارزش‌های آن
۱۷	مرگ اجباری و اختیاری، اعتقاد به آخرت، صراط قیامت و ترس از پل صراط، بهشت و جهنم، حیات ابدی، قیامت، معاد، حیات لذت‌بخش.	مرگ و عالم بعدازآن
۱۸	اعتقاد به امام زمان (عج)، اعتقاد به ائمه اطهار (ع)، مقام اهل‌بیت (ع)، شیعه امام حسین (ع) و افتخار به آن، مقام امام حسین (ع)، امامت، نبوت، پیامبران الهی، رسول اکرم (ص)، طاغوت، وحی، اتصال به خدا و اهل‌بیت (ع)، اتصال به آل الله، مدیون ائمه اطهار (ع)، ملت امام حسین (ع)، اهمیت و	نبوت و امامت

ردیف	مفاهیم مرتبط	مبانی مرتبط
	معنویت محرم، فرهنگ امام حسین (ع).	
۱۹	ولایت‌مداری، مقام ولایت‌فقیه، اتصال به ولایت، خیمه ولایت، کرمان و ولایت، اعتقاد عملی به ولایت‌فقیه، ولایت.	ولایت‌فقیه
۲۰	مقام امام خمینی و رهبری، خدمات امام، رهبری خردمندانه امام خامنه‌ای، هدایت و حکمت رهبری و اطمینان به آن، رهبری قوام ایران، امامین انقلاب، معتقد به راه امام، مسئله رهبری.	جایگاه رهبری

در مرحله بعد، نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه به هم پیوند می‌یابد و دسته‌های کلی‌تری را به وجود می‌آورند (امامی سیگارودی و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۱). لذا محقق با توجه به مبانی شکل گرفته از مفاهیم مرتبط و دستیابی به کفایت نظری در پژوهش، مبانی را مجدداً بررسی کرده و آن‌ها را به صورت زیر در قالب مبانی کلی‌تر شامل: خداشناسی، دنیاشناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی، مرگ‌شناسی و ولایت‌شناسی طبقه‌بندی کرده است.

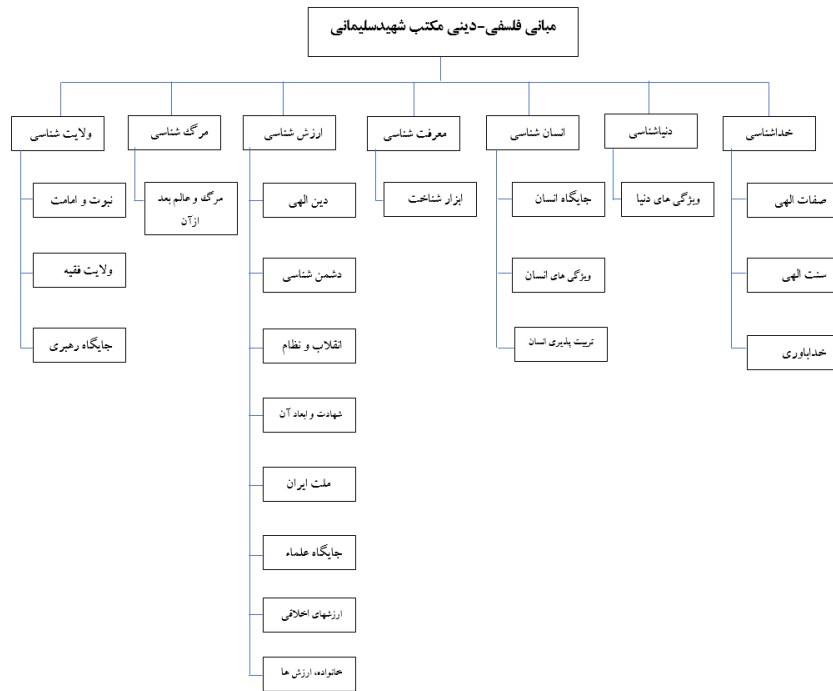
جدول ۶- مبانی کلی مستخرج از مبانی مرتبط با متون سخنرانی‌ها، وصیت‌نامه و نامه‌های شهید سلیمانی

مبانی	مبانی مرتبط	مفاهیم مرتبط
خداشناسی	صفات الهی	خداوند حافظ ارزش‌ها، عظمت خداوند، کرامت و رحمت خداوند، ناظر بودن خداوند، عدل خداوند، بخشش و عفو خداوند.
	سنت الهی	مشیت و اراده الهی، سنت الهی، برکت الهی، تقدیر الهی، صبغه الهی، امتحان الهی.
	خداپاوری	اعتقاد به خداوند، خدامحوری، اعتماد و اطمینان به خداوند، خدابین، توجه به مبدأ هستی.
دنیا‌شناسی	ویژگی‌های دنیا	زندگی موقتی دنیا، دنیای زودگذر و فانی، جاذبه‌ها و دل‌بستگی‌های دنیا، عالم محضر و جلوه خداست، بهره‌برداری صحیح از دنیا.
انسان‌شناسی	جایگاه انسان	سجده بر آدم، خلیفه الهی، اشرف مخلوقات، خلقت بی‌نظیر، انا لله و انا الیه راجعون.
	ویژگی‌های انسان	فرعون درون، جنبه‌های غیرت، آرزو، اراده، فقیر الی الله، ناتوانی انسان، فطرت، انگیزه دینی، عاطفه در انسان، تعلقات، حس

مبانی	مبانی مرتبط	مفاهیم مرتبط
		معمومیت.
	تربیت پذیری انسان	تحول انسانی، خودشناسی، خود فراموشی، آثار عمر، انسان حرفه‌ای.
معرفت شناسی	ابزار شناخت	عقل (هوشمندی و ذکاوت، حکمت و درایت، تدبیر، بصیرت)، دست، چشم، پا.
ارزش شناسی	دین الهی	فرهنگ قرآن، دین‌شناسی عملی، دین و مذهب شیعه، تشرع، حاکمیت قرآن.
	دشمن و دشمن شناسی	دشمنان انقلاب و اسلام، شناخت دشمن و فتنه، فتنه مذهبی، ظلم و مظلوم، صهیونیسم و استکبار، فرهنگ جهاد، فرهنگ بسیج، مجاهد حقیقی، صفات مجاهدین.
	انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران	نظام جمهوری اسلامی، ایران، خوف از اسلام زدایی، نقش اسلام، شناخت دقیق اسلام، انقلاب اسلامی.
	شهادت و ابعاد آن	شهیدشناسی، مقام شهید، اثر خون شهدا، معنای شهادت، استدلال شهادت، ارزش شهادت در برهه‌های مختلف، ملت شهادت، قصاص خون، جاذبه شهادت، اشتیاق به شهادت.
	ملت ایران	نقش و ویژگی‌های ملت ایران، امتحان ملت، آگاهی مردم، آمادگی مردم، رابطه حزب‌اللهی‌ها با قشر خاکستری، استقامت ملت، مردم پرافتخار.
	جایگاه علماء در انقلاب اسلامی	علماء و روشنائی جامعه، مراجع و حمایت از انقلاب و ولی فقیه، مراجع و امید اسلام، میراث امام خمینی (ره).
	ارزش‌های اخلاقی و معنویت	شجاعت، امید، شرافت، عدم خودبزرگ‌بینی و غرور، خود را ندیدن و هیچ انگاشتن، توسعه گر ارزش‌ها، الاعمال بالنیات، دردمند مظلومان، معنویت و صلابت، آرامش و معنویت، زهدورزی، مقام هجرت، عرفان، عدل، خدا و قرآن و ارزش‌ها، ارزش‌ها و مسئولیت، قدرت ایمان، کمالات معنوی، شایسته الهی، لیاقت، درک سحر.
	خانواده، ارزش‌ها	مقام پدر و مادر، محبت مادرانه، طلاق و فساد، خانواده شهید.

مبانی	مبانی مرتبط	مفاهیم مرتبط
	و ضد ارزش‌ها	
مرگ شناسی	مرگ و عالم بعدازآن	مرگ اجباری و اختیاری، اعتقاد به آخرت، صراط قیامت و ترس از پل صراط، بهشت و جهنم، حیات ابدی، قیامت، معاد، حیات لذت‌بخش.
ولایت شناسی	نبوت و امامت	اعتقاد به امام زمان (عج)، اعتقاد به ائمه اطهار (ع)، مقام اهل بیت (ع)، شیعه امام حسین (ع) و افتخار به آن، مقام امام حسین (ع)، امامت، نبوت، پیامبران الهی، رسول اکرم (ص)، طاغوت، وحی، اتصال به خدا و اهل بیت (ع)، اتصال به آل الله، مدیون ائمه اطهار (ع)، ملت امام حسین (ع)، اهمیت و معنویت محرم، فرهنگ امام حسین (ع).
	ولایت فقیه	ولایت‌مداری، مقام ولایت فقیه، اتصال به ولایت، خیمه ولایت، کرمان و ولایت، اعتقاد عملی به ولایت فقیه، ولایت.
	جایگاه رهبری	مقام امام خمینی و رهبری، خدمات امام، رهبری خردمندانه امام خامنه‌ای، هدایت و حکمت رهبری و اطمینان به آن، رهبری قوام ایران، امامین انقلاب، معتقد به راه امام، مسئله رهبری.

بعد از استخراج مبانی کلی در مرحله بعدی تحلیل محتوای پژوهش، به منظور نمایش بهتر ارتباطات مبانی مستخرج به ترسیم الگوی مفهومی پژوهش پرداخته شد. به دلیل کثرت مفاهیم مرتبط به دست آمده، الگو بدون این مفاهیم در شکل شماره (۱) قابل مشاهده است.

شکل ۱- الگوی مفهومی پژوهش

نتیجه گیری و پیشنهادات

در این پژوهش مبانی فلسفی-دینی شهید سلیمانی از ۳۴ سخنرانی، وصیت نامه و تعدادی از نامه های ایشان استخراج گردیده است. با توجه به این تحقیق، مفاهیم زیر در اندیشه های شهید سلیمانی شناسایی شده که عبارت اند از: صفات الهی، سنت الهی، خدایاوری، دنیا و ویژگی های آن، جایگاه انسان، ویژگی های انسان، تربیت پذیری انسان، ابزار شناخت، دین الهی، دشمن و دشمن شناسی، انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران، شهادت و ابعاد آن، ملت ایران، جایگاه علماء در انقلاب اسلامی، ارزش های اخلاقی و معنویت، خانواده، ارزش ها و ضد ارزش ها، مرگ و عالم بعد از آن، نبوت و امامت، ولایت فقیه و جایگاه رهبری. از این مفاهیم در اندیشه های شهید سلیمانی می توان مبانی فلسفی-دینی او را استخراج نمود. این مبانی عبارت اند از: خداشناسی، دنیاشناسی، انسان شناسی، معرفت شناسی، ارزش شناسی، مرگ شناسی و ولایت شناسی. در ارتباط

با انسان و هدایت او در صراط مستقیم بر اساس این مبانی می‌توان به فرد، خانواده، جامعه، هدایت و رهبری توجه کرد و بر اساس این شناخت‌ها به هدایت و تربیت انسان پرداخت. در این مکتب تربیتی، هدایت بر اساس آموزه‌های دینی و عقلانی برگرفته از مبانی موردنظر است. در تمامی رفتارهای شهید سلیمانی این مبانی دیده می‌شود و بر اساس این مبانی است که موفقیت‌های قابل توجهی در حوزه‌های مختلف فردی و اجتماعی از خود بروز می‌دهد. در اندیشه‌های شهید سلیمانی تفکرات ضد استکباری نمود ویژه‌ای دارد که تحت عنوان دشمن شناسی مطرح است. با توجه به این مبانی بایستی دشمن را شناخت و از نفوذ و تخریب ارزش‌ها به وسیله آن بشدت جلوگیری نمود و ارزش‌های الهی- انسانی را در جامعه توسعه و تعمیق بخشید. این یافته‌ها با یافته‌های پیشینه پژوهش همسویی دارد ولی در سطح وسیع‌تر و کامل‌تر می‌باشد. به عبارتی این پژوهش، پژوهش‌های انجام‌شده را تکمیل نموده اما جای تحقیق همچنان باز است.

فهرست منابع

- بهرام پور، ابوالفضل. (۱۳۸۵). قرآن. تهران: نشر آوای قرآن.
- امامی سیگارودی، عبدالحسین. دهقان نیری، ناهید، رهنورد، زهرا و نوری سعید، علی. (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی. مجله پرستاری و مامایی جامع‌نگر، ۲۲(۶۸)، ۵۶-۶۳.
- بابائی طلائی، محمداقرا. (۱۳۹۹). بیابید این‌گونه باشیم (مبانی و اصول مکتب شهید سلیمانی). تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- باقری، خسرو. (۱۳۷۹). تأملی بر تربیت دینی دختران. مجله شورای فرهنگی و اجتماعی زنان، ۹۱-۸۲.
- بهشتی، محمد و همکاران. (۱۳۷۹). آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن. تهران: سمت.
- بهشتی، محمد. (۱۳۸۷). مبانی تربیت از دیدگاه قرآن. تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- خانی، علی و محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳(۸۶)، ۳۷-۶.
- دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد. (۱۴۰۰). نطق سلیمان. چاپ اول. تهران: نشر دانشگاه امام حسین (ع).
- دانشنامه حوزوی ویکی فقه. (۱۳۹۶). واژه تربیت. قابل‌دسترس در: <https://fa.wikifeqh.ir>
- داوودی، محمد. (۱۳۸۷). سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، جلد دوم. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- دلاور، علی. (۱۳۷۴). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران: رشد.

- دلشاد تهرانی، مصطفی. (۱۳۸۷). سیری در تربیت اسلامی. قم: نگارش.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۳). لغت نامه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- دهقانی پوده، حسین و پاشایی هولاسو، امین. (۱۳۹۹). تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی. نشریه علمی مدیریت اسلامی. ۲۸(۲)، ۱۳-۳۷.
- رستمی نسب، عباسعلی. (۱۳۸۸). فلسفه تربیتی ائمه اطهار (ع). کرمان: انتشارات دانشگاه شهید باهنر.
- رستمی نسب، عباسعلی. (۱۴۰۰). مکتب و مدرسه درس آموز سرباز شهید حاج قاسم سلیمانی. چاپ اول. کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- زارعی، علی. پهلوان شریف، محمدامین و آقاجعفری، محمد. (۱۳۹۹). طراحی الگوی رفتار فردی در مکتب شهید سلیمانی. دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مکتب شهید سلیمانی الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۸). میثاق نامه مکتب حاج قاسم. چاپ اول. قم: نشر شهید کاظمی.
- شاملی، عباس علی و رهنمایی، احمد. (۱۳۷۸). میزگرد تعلیم و تربیت دینی. نشریه ادیان و عرفان و معرفت، شماره ۳۲، ۱۰.
- شیرازی، علی. (۱۳۹۹). شاخص های مکتب شهید سلیمانی. چاپ صد و شانزدهم. قم: انتشارات خط مقدم.
- عباسی مقدم، مصطفی. (۱۳۷۱). نقش اسوه ها در تبلیغ و تربیت. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- کانت، امانوئل. (۱۳۶۷). تعلیم و تربیت. ترجمه: غلامحسین شکوهی. تهران: دانشگاه تهران.
- کرپیندورف. کلوس. (۱۳۷۸). مبانی روش شناسی تحلیل محتوا. ترجمه هوشنگ ناییبی. تهران: انتشارات روش.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۹۲). مجموعه آثار استاد شهید مطهری، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، جلد دوم، نشر صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۹۴). تربیت و رشد اسلامی، قم: انتشارات بینش مطهر.
- معین، محمد. (۱۳۸۱). فرهنگ معین. تهران: انتشارات آدنا.
- هدایتی، احمدرضا. (۱۳۹۳). آشنایی اجمالی با مفهوم مکتب. وبسایت ره توشه. قابل دسترسی در: <http://rahtooshe.com/?p=2383>
- یوسفی، علیرضا و همکاران. (۱۳۸۶). مقدمات روش تحقیق کیفی. اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.
- Freud, S. (1989), Introduction a La Psychanalyse, Petit Bibliotheque Payot.